

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
Студентски трг 3/3
11000 Београд

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
БРОЈ: 1185
ДАТУМ: 20.07.2022. ГОД.
БЕОГРАД

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Извештај о урађеној докторској дисертацији кандидата Александра Ковјанића

Одлуком Наставно-научног већа Географског факултета Универзитета у Београду, бр. 1142, од 14. јула 2022. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Александра Ковјанића, мастер географа, под насловом:

ГЕОГРАФСКЕ ДЕТЕРМИНАНТЕ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА БАНИЈЕ

На основу прегледа докторске дисертације и достављеног материјала, Комисија подноси Наставно-научном већу Географског факултета Универзитета у Београду следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде докторске дисертације

Кандидат мср Александар Ковјанић је након завршених мастер академских студија на студијском програму Географија, на Географском факултету Универзитета у Београду, уписао докторске академске студије, школске 2014/2015. године на Географском факултету у Београду, студијски програм Геонауке. Положио је све испите предвиђене наставним програмом докторских студија са просечном оценом 10,00 и стекао је услов за пријаву теме докторске дисертације.

Докторску дисертацију под називом „Географске детерминанте регионалног развоја Баније“ Александар Ковјанић је пријавио 2018. године. На седници Наставно-научног већа Географског факултета Универзитета у Београду, одржаној 13.12.2017. године, именована је Комисија за оцену прихватљивости теме и подобности кандидата за израду докторске дисертације у саставу: ред. проф. др Мила Павловић, ред. проф. др Мирко Грчић са Географског факултета у Београду и ред. проф. др Јован Плавша са Природно-математичког факултета у Новом Саду. Наставно-научно веће Географског факултета у Београду је на седници одржаној 15.3.2018. године донело Одлуку о усвајању Извештаја Комисије о оцени прихватљивости теме и подобности кандидата (одлука бр. 83/3), где је за ментора именован редовни професор др Мила Павловић са Географског факултета у Београду. Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду је на седници одржаној 10.4.2017. године, дало сагласност на оцену подобности кандидата и предлога теме докторске дисертације (одлука бр. 61206-1613/2-18).

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научној области Геонаука и ужој научној области Регионална географија, за коју је матичан Географски факултет Универзитета у Београду. Ментор докторске дисертације је др Мила Павловић, редовни професор у пензији Географског факултета у Београду.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Александар Ковјанић је рођен 21.10.1990. у Загребу (Република Хрватска). Од 1991. године живи у Београду где завршава основну школу „Филип Кљајић Фића“ и XV београдску гимназију (сада Гимназија „Патријарх Павле“). Основне академске студије Географије на Географском факултету Универзитета у Београду уписао је школске 2009/2010. године. Студије Географије завршио је 2013. године, са просечном оценом 9,65. Завршни рад са темом „Доње Полимље – географске промене“ одбранио је 10.10.2013. са оценом 10 (ментор проф. др Мила Павловић). По завршеним основним студијама Географски факултет му је доделио награду „Студент генерације на студијској групи Географија“. Током друге и треће године студија био је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја (школска 2010-2011. и 2011-2012. година). У четвртој години студија био је стипендиста Фонда за младе таленте Републике Србије, под окриљем Министарства омладине и спорта (школска 2012-2013. година).

Мастер академске студије уписао је 2013. године на Географском факултету Универзитета у Београду (студијски програм Географија) и завршио их 2014. са просечном оценом 10,00. Мастер рад под називом „Савремени географски проблеми на Банији“ одбрањен је 9.10.2014. са оценом 10 (такође под менторством проф. др Миле Павловић), чиме је стекао звање мастер географ. Током мастер студија био је стипендиста Фонда за младе таленте Републике Србије, под окриљем Министарства омладине и спорта.

Докторске академске студије на Географском факултету Универзитета у Београду уписао је школске 2014/2015. године. Све предмете на докторским академским студијама положио је са просечном оценом 10,00. Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука, на седници одржаној 10.04.2018. године, донело је одлуку којом се даје сагласност на предлог теме докторске дисертације Александра Ковјанића, под називом: „Географске детерминанте регионалног развоја Баније“.

Од школске 2013/2014. године, на предлог Катедре за регионалну географију, а одлуком Наставно-научног већа, ангажован је као демонстратор у настави на Катедри за регионалну географију, Географског факултета Универзитета у Београду. Од 1.1.2015. године ангажован је као истраживач-приправник на пројекту Министарства науке, просвете и технолошког развоја „Развојни програми ревитализације села Србије“ (број 176008), чији је руководиоца проф. др Мила Павловић. Одлуком Изборног већа Географског факултета Универзитета у Београду, дана 22.3.2019. године, изабран је у истраживачко звање истраживач-сарадник. До 2022. године објавио је 17 научних и стручних радова, од којих два у међународним часописима са SCI листе.

1.4. Списак објављених научних радова:

Александар Ковјанић је у периоду од 2014. до 2022. године објавио 17 научних и стручних радова. Објављени радови припадају, према Правилнику о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача, различитим категоријама.

Међународни часопис (M23):

1. Pavlović, M., Krstić, F., Živanović, V. and Kovjanić, A. (2020). **Valorisation of climate conditions in tourist centres of South Serbia.** *Időjárás*, 124 (3): 363 – 380.
2. Kovjanić, A., Pavlović, M., Živanović, V., and Krstić, F. (2021). **Impact of the War in Croatia (1991-1995) on the Differentiation of Age Structure between Serbs and Croats: A Case Study of the Banija Region.** *Nationalities Papers*. Cambridge University Press, 1–17.

Часопис међународног значаја верификован посебним одлукама (M24):

1. Ковјанић, А. (2016). **Социоекономске детерминанте Баније као проблемске регије.** *Зборник радова – Географски факултет Универзитета у Београду*, 64, 177 – 220.
2. Živanović, V., Pavlović, M., Kovjanić, A., Tošić, D. and Krstić, F. (2021). **Concept of polycentricity – the differences between development policies and spatial reality.** *Journal of the Geographical institute „Jovan Cvijić“ SASA*, 71 (1): 75 – 90.

Саопштења са међународних скупова штампана у целини (M33):

1. Ковјанић, А. (2015). **Промена етничке структуре становништва Баније од 1991. до 2011. године.** У: Станковић, С., Филиповић, Д., Ђурђић, С. (ур): *Четврти српски конгрес географа, са међународним учешћем – „Достигнућа, актуелности и изазови географске науке и праксе“*, Зборник радова младих истраживача, 49 – 54. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет, Српско географско друштво.
2. Ковјанић, А. (2017). **Диференцијација просторног размештаја становништва на Банији.** У: Јојић, Д. (ур.): *Зборник радова поводом обиљежавања 20 година рада природно-математичког факултета Универзитета у Бањој Луци*, 236 – 241. Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Природно-математички факултет Бања Лука.

Саопштење са међународног скупа штампано у изводу (M34):

1. Deđanski, V., Živanović, V., Kovjanić, A. (2014). **Influence of the construction of hydroelectric plant „Djerdap I“ on the socialgeographic changes in the**

settlements of the municipality Majdanpek. „The third Romanian-Bulgarian-Hungarian-Serbian Conference: Geographical Research and Cross-Border Cooperation within the Lower Basin of the Danube“, Abstract book, 109. Srebrno jezero (Veliko Gradište): University of Belgrade - Faculty of Geography, University of Novi Sad - Faculty of sciences, Department of Geography, Tourism and Hotel Management.

2. Pavlović, M., Živanović, V., Kovjanić, A. and Krstić, F. (2019). **Nodal centres – factors of regional integration: case study Vojvodina.** International conference dedicated to the life and work of prof. Branislav Bukurov, Abstract book, 33. Novi Sad: Serbian Academy of Sciences and Arts (Branch of the SASA in Novi Sad), University of Novi Sad – Faculty of Sciences, Department of Geography, Tourism and Hotel Management.

Поглавље у научним монографијама националног значаја или радови у тематским зборницима националног значаја (M45):

1. Ковјанић, А. (2016). **Проучавање речних долина у сливу Јадранског мора у радовима Боривоја Ж. Милојевића.** У: Павловић, М, Шабих, Д., Вујадиновић, С. (ур.): *Боривоје Ж. Милојевић – живот и дело.* Универзитет у Београду – Географски факултет, Српско географско друштво, Општина Крупањ, 239 – 252.

Радови у водећим часописима националног значаја (M51):

1. Kovjanić, A. (2017). **Refugees and Intermediate Displaced Persons in Zemun Municipality.** *Collection of Papers - Faculty of Geography at the University of Belgrade*, 65 (1a), 367 – 378.

Радови у часопису националног значаја (M52):

1. Ковјанић, А. (2014). **Етнодемографске карактеристике и положај Срба у Хрватској.** *Демографија*, књ. XI, 119 – 134.
2. Ковјанић, А. (2016). **Методолошке основе истраживања миграција у културној географији на примеру избеглица из Хрватске у Србији.** *Демографија*, књ. XIII, 95 – 116.

Саопштење са националног скупа штампано у целини (M63):

1. Kovjanić, A., Živanović, V. (2015). **Uticaј klimatskih promena na migracije i populaciju ptica selica.** „Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine“, *Zbornik radova mladih istraživača*, 57 – 64. Beograd: Asociјacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet.
2. Pavlović, M., Živanović, V., Kovjanić, A. (2018). **Transgranična saradnja Srbije, Rumunije i Mađarske na prostoru Banata.** *Zbornik radova sa sedmog naučno-stručnog skupa sa međunarodnim učešćem: „Lokalna samouprava u planiranju i*

uređenju prostora i naselja“, 537 – 544, Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet.

3. Kovjanić, A., Živanović. V. (2018). **Efekti regionalnog planiranja u Hrvatskoj na primeru demografskog razvoja Banije.** *Zbornik radova sa sedmog naučno-stručnog skupa sa međunarodnim učešćem: „Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja“*, 669 – 675, Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
4. Kovjanić, A., Živanović. V. (2020). **Turizam kao faktor integracije postkonfliktnog prostora – Pounje.** *„Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja“*, *Zbornik radova mladih istraživača*, 55 – 62. Beograd: Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet.
5. Živanović. V., Kovjanić, A. (2020). **Značaj i uloga gradskih centara u procesu regionalne integracije Banata.** *„Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja“*, *Zbornik radova mladih istraživača*, 15 – 22. Beograd: Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet.

2. ОПИС ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација мср Александра Ковјанића под насловом „Географске детерминанте регионалног развоја Баније“ написана је на 302 стране. Дисертација садржи 7 уводних страна (насловне стране на српском и енглеском језику, страну са подацима о члановима комисије за преглед, оцену и одбрану дисертације, резиме, кључне речи и научне области на српском и енглеском језику), 262 стране основног текста, 13 страна извора литературе, извора података, интернет извора и извора фотографија, 12 страна прилога, 3 стране са списком табела, карата, графикона, слика и прилога, једну страну биографије аутора и 4 стране потписаних изјава о ауторству, истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаве о коришћењу. Уз штампану верзију, кандидат је приложио и електронску верзију докторске дисертације у ПДФ формату.

Докторска дисертација је технички уређена према Упутству о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду. Текст докторске дисертације је употпуњен са 29 карата, 81 табелом, 6 графикона и 14 фотографија. Сви наведени прилози су у функцији основног текста докторске дисертације и са њим чине повезану и јединствену целину. Међу фотографијама се налазе и оне које су дело аутора, настале приликом теренских истраживања на простору Баније. Све табеле, графикони и фотографије имају нумерацију и наслов према техничком упутству. Графички прилози доприносе визуелној презентацији рада и бољем разумевању основног текста.

Кандидат Александар Ковјанић је приликом израде докторске дисертације користио обимну научну литературу и бројне изворе података. Списак литературе обухвата 229 референци према азбучном и абecedном редоследу, 23 извора података и других извора (основне геолошке карте, студије, развојне

стратегије, законска акта, просторне планове, статистичке публикације) и 22 интернет извора. Текст дисертације је припремљен у програму Microsoft Office Word, на страни А4 формата, коришћењем фонта антиква (серифни фонт Cambria), величине 12 типографских тачака, са проредом подешеним на 1 ред. Докторска дисертација технички задовољава критеријуме прелома писаног текста и усклађивања са додатним материјалом (табеле, карте, слике и графикони), што омогућава њену прегледност и систематичност.

Докторска дисертација је подељена на следећа поглавља:

УВОД

I ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1.1. ПРЕДМЕТ И НАУЧНИ ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

1.2. ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

1.3. ПОЛАЗНЕ ХИПОТЕЗЕ

1.4. НАУЧНЕ МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

1.5. ПОЈАМ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА

1.6. РЕГИОНАЛНА ПОЛИТИКА

1.7. БАНИЈА КАО ПРОБЛЕМСКА РЕГИЈА И ПОЈАМ ПРОБЛЕМСКЕ РЕГИЈЕ

1.8. РЕЗУЛТАТИ ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА БАНИЈЕ

II ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ, РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА И ВЕЛИЧИНА РЕГИЈЕ

III ФИЗИЧКОГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ БАНИЈЕ КАО ДЕТЕРМИНАНТЕ РАЗВОЈА

3.1. ГЕОЛОШКА ЕВОЛУЦИЈА И ГРАЂА БАНИЈЕ

3.1.1. Лежишта минералних ситовина као фактор регионалног развоја

3.2. ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА РЕЉЕФА И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

3.2.1. Геотектонска рејонизација

3.2.2. Тектонски облици рељефа

3.2.3. Рецентни ссеизмички покрети

3.2.4. Морфометријске одлике рељефа

3.2.5. Флувијални облици рељефа

3.2.6. Крашки облици рељефа

3.2.7. Денудациони и урвински облици рељефа

3.2.8. Еолски облици рељефа

3.3. КЛИМАТСКА ОБЕЛЕЖЈА

3.3.1. Температура ваздуха

3.3.2. Падавине

3.3.3. Ветрови

3.3.4. Влажност ваздуха

3.3.5. Облачност

3.3.6. Инсолација

3.4. ХИДРОГРАФСКА ОБЕЛЕЖЈА И ВОДНИ РЕСУРСИ

3.4.1. Подземне воде

3.4.2. Извори и врела

3.4.3. Површински токови

3.4.4. Језера

3.4.5. Водоснабдевање и водопривредни проблеми

3.5. ЗЕМЉИШТЕ И УТИЦАЈ НА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

3.6. БИОГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

3.6.1. Биљни свет

3.6.2. Вегетација шума

3.6.3. Вегетација трава

3.6.4. Култивисане површине (агросистеми)

3.6.5. Животињски свет

IV ДЕМОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ, ПРОБЛЕМИ И ПРАВЦИ ДЕМОГРАФСКЕ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ

4.1. ИСТОРИЈСКА ЗБИВАЊА КАО ФАКТОР ДЕМОГРАФСКИХ ПРОМЕНА, СТАЊА И ПОТЕНЦИЈАЛА НА ПОЧЕТКУ XXI ВЕКА

4.2. ПРОМЕНА БРОЈА СТАНОВНИКА 1948-2011. ГОДИНЕ

4.3. ГУСТИНА НАСЕЉЕНОСТИ СТАНОВНИШТВА

4.4. ДОМАЋИНСТВА

4.5. ПРИРОДНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА

4.5.1. Наталитет

4.5.2. Фертилитет

4.5.3. Морталитет

4.5.4. Природни прираштај

4.5. МЕХАНИЧКО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА

4.6. СТАРОСНА И ПОЛНА СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА – СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

4.7. ОБРАЗОВНА СТРУКТУРА – СТАЊЕ И ФАКТОРИ ПРОМЕНЕ

4.8. ПРОМЕНЕ У ЕКОНОМСКИМ СТРУКТУРАМА СТАНОВНИШТВА И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА РАЗВОЈ РЕГИЈЕ

4.9. ЕТНИЧКА СТРУКТУРА

4.9.1. Положај Срба на Банији

4.10. ДЕМОГРАФСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ БАНИЈЕ

V ПРИВРЕДА

5.1. ПОЉОПРИВРЕДА

5.1.1. Пољопривредно становништво као фактор развоја пољопривреде

5.1.2. Аграрне густине насељености

5.1.3. Структура пољопривредних површина

5.1.4. Структура земљишног фонда

5.1.5. Ратарство и повртарство у функцији развоја пољопривреде

5.1.6. Воћарство и воноградарство у функцији развоја пољопривреде

5.1.7. Сточарство у функцији развоја пољопривреде

5.1.8. Ограничења у пољопривредној производњи

5.2. СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА РУДАРСТВА

5.3. ИНДУСТРИЈА – ЗАЧЕЦИ, СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

5.4. САОБРАЋАЈ – ФАЗЕ РАЗВОЈА И ПРОБЛЕМИ

5.4.1. Друмски саобраћај

5.4.2. Железнички саобраћај

5.4.3. Речни саобраћај

5.5. ТУРИЗАМ – ПОТЕНЦИЈАЛИ И ФАКТОРИ РАЗВОЈА

VI ФИЗИОНОМСКА И ФУНКЦИОНАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЈА МРЕЖЕ НАСЕЉА

6.1. ТИПОЛОГИЈА И ФИЗИОНОМСКА ОБЕЛЕЖЈА НАСЕЉА

6.2. ПРОМЕНА ДЕМОГРАФСКЕ ВЕЛИЧИНЕ НАСЕЉА

6.3. МРЕЖА НАСЕЉА БАНИЈЕ У ФУНКЦИЈИ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА

6.4. СТЕПЕН УРБАНИЗАЦИЈЕ И СОЦИОЕКОНОМСКА ТРАНСФОРМАЦИЈА НАСЕЉА

6.5. ФУНКЦИОНАЛНА ТИПОЛОГИЈА БАНИЈСКИХ НАСЕЉА

6.6. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ И СОЦИОЕКОНОМСКЕ ОДЛИКЕ РАЗВОЈНИХ НУКЛЕУСА
VII БАНИЈА У ОКВИРИМА ХРВАТСКЕ РЕГИОНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ
VIII ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЗИ

Списак табела, карата, графикона и фотографија

БИОГРАФИЈА

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Прво поглавље докторске дисертације односи се на **Теоријско-методолошки оквир истраживања**, који се заснива на основним постулатима равномерног регионалног развоја и принципима функционалне организације простора. У оквиру овог поглавља кандидат је приказао предмет истраживања, научни проблем, циљеве и задатке истраживања, полазне хипотезе и коришћене научне методе. Предмет истраживања докторске дисертације је географска и историјска регија Банија. Научни проблем истраживања се односи на природне и друштвене географске детерминанте, које различитим интензитетом утичу на савремене просторно-функционалне везе, односе и процесе у регији и њеним микрорегијама. Регија је издвојена на темељу принципа савремене регионалне географије. Према административном критеријуму, у састав Баније улази осам јединица локалне самоуправе (Глина, Двор, Доњи Кукурузари, Мајур, Петриња, Суња, Хрватска Дубица и Хрватска Костајница), са укупном површином од 2 084 km². На простору проучаване територије налази се 267 насеља, у којима је према резултатима пописа становништва из 2011. године живело 52 936 становника. Поучавање Баније извршено је на нивоу регије као целине, али и посебним посматрањем њених интегралних делова и нижих хијерархијских нивоа – микрорегија, општина и насеља. На тај начин препознате су специфичности, потенцијали, потребе, унутаррегионални диспаритети и проблеми на локалном и микро-нивоу.

Временски оквир истраживања обухвата период интензивних процеса трансформације у просторно-функционалној организацији, од средине XX до краја друге деценије XXI века. Међутим, избијањем грађанског рата у Хрватској 1991. године, настаје прекид процеса индустријализације, деаграризације и урбанизације и дисконтинуитет општег развоја. Због тога је период од 1991. године дефинисан као примарни временски оквир социоекономских истраживања регије у дисертацији.

Кандидат је у оквиру овог поглавља представио коришћене научне методе истраживања. Поред примењених научних метода, посебна пажња је посвећена историјском развоју, теоријској и практичној проблематици регионалног развоја, примени регионалних политика и истицању значаја проблемских регија у савременом друштву и регионалној географији. На крају поглавља дат је преглед досадашњих истраживања Баније, са аспекта географије и других научних дисциплина, која су од значаја за комплексно регионалногеографско истраживање.

У другом поглављу дисертације, **Географски положај, границе, регионализација и величина регије**, кандидат је анализирао компоненте географског положаја Баније, као кључне детерминанте регионалног развоја. У том контексту, посебно је истакнут вишевековни погранични, контактни карактер регије и периферни положај током историјског развоја. На основу

географских метода регионализације одређене су границе проучаваног простора, површина регије, микрорегије, њихове основне географске одлике и регионални центри, као и административно-политичка подела простора. У оквиру овог поглавља истакнуте су главне саобраћајнице и саобраћајни положај Баније, у односу на главне саобраћајне правце у овом делу Хрватске и историјски значај за саобраћајно повезивање Средње Хрватске са Средњим Јадраном и Босном и Херцеговином.

У трећем поглављу, под називом **Физичкогеографске одлике Баније као детерминанте развоја**, представљене су физичкогеографске одлике Баније. У оквиру овог поглавља кандидат је истакао одлике које имају највећи значај за регионални развој или представљају недовољно искоришћене потенцијале развоја. Анализиране су и промене одређених физичкогеографских одлика и њихове последице на регионални развој. Кандидат је указао на сложену геолошку еволуцију и формирање хетерогене геолошке структуре, са бројним и разноликим лежиштима минералних сировина (метали, неметали и енергенти), од којих највећи утицај на регионални развој имају лежишта керамичке и ватросталне глине. Представљене су главне морфолошке целине (планине, побрђа, котлине и долине) и други генетски облици рељефа. Анализирајући различите облике рељефа и морфометријске одлике регије (хипсометријски појасеви, експозиције, углови нагиба), кандидат је указао на погодности одређених морфолошких целина или њихових делова за развој насеља, пољопривредну производњу, развој саобраћајне инфраструктуре, туризам и друге економске активности. На основу главних морфолошких, хидролошких, климатских и педолошких одлика кандидат је извршио диференцијацију регије на нижи, долински, равничарски део и виши, брдско-планински део. У оквиру физичкогеографских одлика, кандидат је истакао предиспонираност простора снажним сеизмичким покретима и интензивним ерозивним процесима, као и рецентне земљотресе и клижења тла и њихове негативне последице. С друге стране, услед интензивне депопулације и деаграризације, кандидат је истакао смањивање ерозивних процеса, ширење шикаре и шумског покривача. Поред повољних последица густе речне мреже, честе поплаве у долинама већих река истакнуте су као један од водећих негативних фактора регионалног развоја у долинском делу Баније.

У поглављу **Демографске одлике, проблеми и правци демографске ревитализације**, анализиране су промене у демографском развоју Баније, у дефинисаном временском оквиру истраживања. Кандидат је указао на интензиван процес депопулације, смањење број домаћинстава, погоршање виталних одлика, иселјавање, промену етничке структуре и неповољан положај српског становништва. Кандидат посебно истиче да се ови кључни, ограничавајући фактори регионалног развоја нису одвијали истим интензитетом у свим деловима регије, што је резултирало процесом све интензивније регионалне диференцијације. Демографске одлике и процеси који се одвијају на Банији представљају последицу грађанског рата у Хрватској (1991-1995.) и послератних социоекономских околности, због чега кандидат у анализама ставља акценат на период од 1991. године до краја друге деценије XXI века. Анализе су засноване на подацима пописа становништва, статистичких годишњака и израчунавању различитих индикатора. У зависности од доступних података, анализирања су вршена на нивоу регије, општина и насеља. Просторне и временске промене демографских одлика и процеса праћене су бројним табелама, тематским картама и графиконима, који доприносе њиховом бољем разумевању.

На крају овог поглавља кандидат врши сублимацију кључних демографских одлика и процеса кроз израчунавање демографског потенцијала банијских општина. Уз помоћ индекса демографског ресурса одређен је степен демографске угрожености административних јединица.

Поглавље **Привреда** садржи анализу стања, фактора и перспективе развоја пољопривреде, рударства, индустрије, саобраћаја и туризма. Банија је аграрно-индустријска регија, због чега се у оквиру овог поглавља најобимнији део односи на пољопривреду. Кандидат је анализирао промене у контингенту пољопривредног становништва и утврдио њихов негативан утицај на остваривање већих приноса, специјализацију пољопривредне производње и рурални развој. Као додатни индикатори различитог степен антропопресије и диференцијације коришћења пољопривредног земљишта употребљене су аграрне густине насељености. У наставку поглавља, кандидат анализира структуре пољопривредних површина, структуре земљишног фонда и поједине гране пољопривредне производње (ратарство, повртарство, воћарство, виноградарство и сточарство). Пољопривредно земљиште је истакнуто као највеће природно богатство Баније. Међутим, степен искоришћавања у функцији регионалног развоја је на историјском минимуму, јер се највећи део пољопривредног земљишта не користи. Приликом анализирања земљишног фонда кандидат такође указује на потенцијале хетерогене структуре, у контексту омогућавања диверзификације пољопривредне производње, али и на незадовољавајући степен искоришћавања као резултат деаграризације. У поглављима која се односе на поједине гране пољопривреде, кандидат анализира просторни размештај пољопривредне производње, стање и перспективе развоја пољопривредне производње. На крају поглавља истакнути су неповољни природни и антропогени фактори који ограничавају развој пољопривредне производње.

У делу поглавља Привреда, који се односи на рударство, указује се пре свега на историјски значај ове делатности на развој Баније. Кандидат издваја и активне површинске копове, али истиче да је њихов утицај на функционалне и демографске процесе у регији минималан.

Поред пољопривреде, индустрија се издваја као водећа привредна грана и главни фактор регионалног развоја. Кандидат анализира историјски развој индустрије, интензивирање процеса индустријализације, факторе развоја индустрије и њен утицај на поларизацију простора током друге половине XX века. Посебну пажњу кандидат посвећује савременој фази развоја индустрије, која је обележена транзиционим проблемима, смањењем индустријске производње, доминацијом малих индустријских предузећа и производњом полупроизвода. У оквиру поглавља о индустрији представљен је просторни размештај производње, чиме су потврђени изражени унутаррегионални диспаритети. Кандидат указује на значај и главне одлике традиционалних грана (дрвна, прехранбена, текстилна и индустрија грађевинског материјала) и перспективе развоја.

Значај и улога саобраћаја у регионалном развоју Баније представљени су кроз хронолошку анализу развоја друмског, железничког и речног саобраћаја. Кандидат истиче историјски значај простора за саобраћајно повезивање великих географских регија. На почетку XXI века саобраћајну мрежу регије одликују периферни карактер, задовољавајућа повезаност са суседним регијама магистралним путевима и незадовољавајући развој саобраћајне инфраструктуре нижег степена (локални путеви, железничке пруге). При анализи друмског и

железничког саобраћаја, наглашен је утицај главних комуникација на регионалну диференцијацију током друге половине XX века. Поред савремених ограничавајућих фактора развоја саобраћајне мреже, бољем саобраћајном повезивању и регионалном развоју регије допринеће планирана изградња деонице ауто-пута Загреб – Сисак – Сплит и поновно активирање Унске пруге.

Посебна целина у оквиру поглавља Привреда посвећена је туризму, упркос занемарљивом учешћу ове делатности у структури привреде. Кандидат је посебно анализирао значај туризма, имајући у виду да се први облици туристичке активности на Банији јављају још крајем XIX века и да туризам бележи развој у погледу валоризације, изградње инфраструктуре, осмишљавања туристичке стратегије и пораста туристичких посета од почетка XXI века. Истакнуте су природне и антропогене туристичке вредности и најразвијенији типови туризма (излетнички, спортско-рекреативни, научни, културни, ловни и сеоски туризам). На основу главних туристичких мотива, кандидат је предложио издавање два туристичка рејона (рејон Хрстовачке горе и рејон Поуња), који могу да постану окосница регионалне туристичке понуде.

Шесто поглавље – **Физиономска и функционална трансформација мреже насеља**, садржи анализу типологије и физиономских обележја насеља, промене демографске величине, улоге насеља у функцији регионалног развоја и функционалну трансформацију. У условима интензивне депопулације и економске стагнације, кандидат истиче проблематику угашених насеља и високог удела патуљастих насеља, њихов просторни размештај и унутаррегионалне насеобинске разлике. Посебна пажња посвећена је анализирању историјског развоја и савременог полифункционалног значаја градских насеља и сеоских насеља која имају административну функцију. У оквиру тог поглавља, кандидат предлаже профилисање додатних развојних нуклеуса у руралном простору, у циљу одвијања равномернијег регионалног развоја.

У седмом поглављу **Банија у оквирима хрватске регионалне политике** кандидат анализира модел регионалне политике („Подручје посебне државне скрби“) и њене ефекте на социоекономски развој Баније. Поред тога, кандидат наглашава и готово деценијско чланство Хрватске у Европској унији и приступ фондовима за развој најнеразвијенијих регија. Упркос томе, регија бележи све интензивнију депопулацију, која представља један од главних индикатора достигнутог нивоа социоекономског развоја. Имајући у виду рангирање банијских општина према индексу развијености и интензиван процес депопулације, кандидат оцењује да подстицајне мере за ревитализацију регије после 1995. године нису биле адекватне и да је неопходан другачији приступ решавању проблема регионалног развоја, који ће се базирати на већем коришћењу развојних потенцијала, привлачењу инвеститора, креирању развојних пројеката и њиховом финансирању из фондова Европске уније и регионалној и прекограничној сарадњи.

У **Закључку** докторске дисертације кандидат је указао на главне детерминанте регионалног развоја, доминантне правце и предложио мере будућег регионалног развоја Баније. Користећи научну методологију током истраживања географских детерминанти регионалног развоја, кандидат је потврдио готово све полазне хипотезе истраживања. Хипотеза о позитивном утицају чланства Хрватске у Европској унији на регионални развој је делимично потврђена. Резултати до којих је кандидат дошао могу бити примењени

приликом формирања развојних стратегија и као пример комплексног истраживања неразвијених, проблемских регија.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Приликом израде докторске дисертације кандидат мср Александар Ковјанић је користио савремен методолошки оквир у циљу прикупљања, систематизације и тумачења података, у складу са постулатима регионалне географије. Докторска дисертација представља самостално научно истраживање, док актуелност теме потврђује њен значај и апликативност за регионални развој Баније. Кандидат је у раду обухватио све факторе који су утицали на развој Баније, кроз разраду теоријског дела и детаљног приказа и анализу добијених резултата у циљу дефинисања будућих мера регионалног развоја. Научни допринос докторске тезе, која је из области регионалне географије огледа су у савременом приступу регионалногеографским проучавањима. То се дато кроз разраду теоријско-методолошког приказа, али и кроз приказ и анализу добијених резултата у циљу дефинисања будућих праваца регионалног развоја. Савременост докторске дисертације огледа се у анализирању процеса и проблема регионалног развоја Баније, као и конкретним предлозима и мера које би требало да допринесу бољем коришћењу природних потенцијала и економских ресурса ове регије. Предложене мере за свој циљ имају равномерни регионални развој Баније, које су неопходне у циљу превазилажења привредне неразвијености ове регије.

Оригиналност докторске тезе се посебно огледа у самосталним теренским истраживања које је кандидат спровео у више фаза. Резултати до којих је кандидат дошао приликом ових истраживања до сада нису била анализирана и публикована у другим радовима. На основу коришћења обимне науче литературе, извора података и закључака теренских истраживања кандидат је успео да обухвати све детерминанте регионалног развоја и утицаја природних и социоекономских промена.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Коришћена научна литература и извори података су у складу са примењеном научном методологијом, предметом, циљевима и задацима истраживања докторске дисертације. Кандидат је приликом истраживања користио укупно 252 библиографске јединице, односно извора литературе и података. Аутор је користио бројне научне монографије, универзитетске уџбенике, радове из домаћих и иностраних научних часописа и са научних скупова, различите планске и стратешке документе локалног, регионалног и националног нивоа, као и интернет изворе у циљу приказа савремених података. Аутор је показао висок степен самосталности и научне зрелости приликом научно-истраживачког рада и критичког осврта на постојећу научну литературу. У раду је претежно коришћена литература на српском и хрватском језику. Аутор је користио и савремену литературу на енглеском језику у области регионалног развоја, геолошке грађе, рецентних сеизмичких покрета и положаја Срба на

Банији. На основу научне литературе анализирани су географске промене у регији и њихов утицај на регионални развој.

Кандидат је дао и осврт на претходна географска истраживања Баније и истраживања са аспекта других сродних научних дисциплина. Ова истраживања углавном се не односе на Банију као индивидуализану географску регију. Најчешће су предмет проучавања биле микрорегије или мање географске целине, објекти, или је цео простор (или мањи део) само део веће територијалне целине која је предмет проучавања. Постојње разноврсне и богате грађе, са аспекта различитих научних дисциплина, погодвало је комплексном регионалногеографском поучавању регије. Услед недостатка литературе о појединим областима истраживања, кандидат је теренским истраживањем дошао до нових сазнања о стању и перспективама пољопривредне производње, стању саобраћајне инфраструктуре, туристичке понуде, развоју мреже насеља и другим предметима истраживања.

У оквиру претходних географских истраживања Баније, аутор је издвојио као посебно значајне следеће радове: D. Hirc (1905), I. Crkvenčić (1974b), M. Matas (2004), F. Škiljan (2008), Z. Braičić (2011), M. Vučar (2020). Поред научне литературе, аутор је користио бројне планске документе, који се односе на административне целине у оквиру регије Баније или Сисачко-мославачку жупанију којој Банија припада.

У циљу проучавања климатских и хидролошких обележја и промена у регији, кандидат је користио статистичке податке одговарајућих публикација. Посебно се истиче самосталан рад на обради временских низова (1961–2010. године), који указује на способност коришћења различитих статистичких метода употребљених у дисертацији. Истиче се и статистичка обрада података везаних за демографске промене у регији, која је извршена на различитом територијалном нивоу (регионалном, микрорегионалном и на нивоу насеља).

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Методологија регионалногеографских истраживања Баније заснована је на холистичком приступу физичкогеографских и социоекономских процеса. У изради докторске дисертације постојале су три фазе проучавања. У првој фази кандидат Александар Ковјанић је прикупио и анализирао постојећу литературу о истраживаном простору и развојним процесима и проблемима који одликују Банију. Поред научне литературе, постављене научне хипотезе су захтевале и прикупљање обимне статистичке грађе. Другу фазу су обележила теренска истраживања која су вршена током дужег периода, у циљу стицања нових географских знања и проверавања постојеће географске литературе. Током треће фазе аутор докторске дисертације је дефинисао доминантне развојне процесе, њихове детерминантне, формирао закључке и предлоге будућег регионалног развоја Баније.

У складу са дефинисаним предметом, циљевима и задацима истраживања и постављеним хипотезама у докторској дисертацији, примењене су различите опште и специфичне научне методе. Регионалногеографским проучавањем обједињене су методе које се користе у научном истраживању и методе научног представљања резултата проучавања регије. Примењени методолошки поступци својствени су регионалној географији, али и другим научним дисциплинама.

Кандидат је у тези користио опште научне методе попут анализе и синтезе, научне дескрипције, компаративног метода, генерализације, класификације.

У савременом регионалногеографском истраживању значајну примену има математичко-статистички метод. Највећи значај овај метод имао је у проучавању демографских и економских одлика Баније, јер омогућава да се одређене појаве и процеси у простору квантификују, чиме се могу одредити њихов интензитет, динамика, распрострањеност, узрочно-последичне везе и тенденције кретања.

О Банији постоји релативно задовољавајућа литерарна грађа, али је значајно место приликом проучавања регије припало теренском истраживању, као темељној географској методи истраживања. Теренско истраживање базирано је на непосредном опажању и опсервацији појава и процеса, интервјуисању и неформалим разговорима са локалним становништвом (махом са пољопривредницима, малим привредницима, старијим особама и малобројним младима). Поред идентификовања одређених нових географских података, теренско истраживање допринело је бољем спознавању, разумевању и приближавању локалних географских својстава и специфичности

Применом наведених научних метода омогућен је комплексан научни приступ постављеној регионалногеографској проблематици у циљу утврђивања географских детерминанти регионалног развоја Баније и истицања њиховог значаја у досадашњем и будућем вишедимензионалном трансформисању простора.

3.4. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Прегледом докторске дисертације, кандидата мср Александра Ковјанића, закључили смо да је реч о оригиналном научно-истраживачком раду. Докторска дисертација је написана у складу са прописаним стандардима који су дефинисани за овакав тип научног рад и научног доприноса. Примењена методологија, резултати истраживања, предложене мере регионалног развоја и критички осврт на досадашњи развој Баније, јасно указују на способност кандидата за бављење самосталним научно-истраживачким радом.

Кандидат је до сада објавио 17 научно-стручних радова из области регионалне географије, што потврђује да кандидат поседује способност за самостални научно-истраживачки рад из области регионалне географије. Посебно треба истаћи објављен научни рад кандидата у категорији М23 који је директно повезан са темом докторске дисертације. Овај рад за тему има утицај рата у Хрватској (1991–1995) на демографски развој Баније, односно на диференцирање старосне структуре Срба и Хрвата на нивоу насеља Баније и последице по регионални развој.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Научни резултати до којих је кандидат дошао у докторској дисертацији, имају значајан научни допринос у области регионалне географије и регионалног развоја. Као најважнији доприноси, могу се издвојити следећи:

- Докторска дисертација мср Александра Ковјанића има значајан теоријско-методолошки и апликативни допринос научним истраживањима регионалних особености и регионалног развоја Баније и могућностима ревитализације ове проблемске регије. Посебна пажња је посвећена процесу ревитализације руралног простора, одрживом развоју пољопривреде и будућем развоју мреже насеља.
- Кандидат је идентификовао и анализирао релевантне регионалногеографске детерминанте уз примену савремених научних метода. Посебна пажња је посвећена факторима регионалног развоја који би требало да подстакну позитивне промене у регији.
- Идентификовањем ограничења регионалног развоја објективно су сагледане развојне могућности и процеси, на којима се може заснивати ревитализација Баније.
- Предложене су мере будућег регионалног развоја, који обухватају демографску и социоекономску компоненту. Мере су засноване на демографској и економској ревитализацији. Нови приступ решавању развојних проблема треба да се одвија кроз одговарајуће коришћење природних потенцијала регије, као и кроз прекограничну и међународну сарадњу.
- Потврђене су почетне хипотезе истраживања,
- Кандидат је дефинисао мере будућег регионалног развоја, посматрајући регионалногеографски комплекс Баније. Предлог будућег регионалног развоја узима у обзир постојеће природне потенцијале и социо-економску трансформацију у наведеном временском оквиру истраживања и еколошки развој регије.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Кандидат мср Александар Ковјанић је у докторској дисертацији применио савремен приступ у изучавању регионалних целина, који је заснован на идентификовању детерминантни регионалног развоја и њиховим проблемима. Комплексна регионалногеографска истраживања које је спровео аутор дисертације, заснивају се на примени методологије која је заснована на теренским истраживањима, затим кроз, анализи, синтези, генерализацији, корелацији географских промена у регији. Кандидат је истражио узрочно-последичне везе и међусобну повезаност географских фактора и могућности превазилижања развојних ограничења. На тај начин, дат је научни допринос и значајно су проширена географска знања о Банији, могућностима ревитализације проблемских регија и руралног простора.

У докторској дисертацији кандидат је нагласио да будући регионални развој треба да буде заснован на ревитализацији руралног простора и јачању функционалних капацитета регионалних центара, као и бољој регионалној интеграцији. Циљ је оптимална валоризација и коришћење природних, демографских и привредних потенцијала Баније. Научни допринос предложених мера и модела регионалног развоја је тај што се могу применити и на сличне проблемске, пограничне и девастиране регије.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

Након увида у докторску дисертацију, кандидата мср Александра Ковјанића под насловом „**Географске детерминанте регионалног развоја Баније**“ и упознавања са научним и стручним радом кандидата, Комисија је донела следеће закључке:

1. Докторска дисертација припада научној области Геонаука и ужој научној области Регионална географија, за коју је матичан Географски факултет Универзитета у Београду.
2. Кандидат је у изради докторске дисертације користио обимну научну литературу (229 референци и 29 извора података и других извора). Литература је у складу са предметом и задацима истраживања и коришћена је уз поштовање правила навођења.
3. На основу анализе докторске дисертације и провере оригиналности у програму iThenticate, Комисија закључује да је реч о оригиналном и самосталном научном делу. На основу наведеног извештаја, утврђено је да је укупно подудараност текста 5%. Овај степен подударности последица је коришћења опште стручне терминологије, што је у складу са чланом 8 Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација.
4. Докторска дисертација је резултат самосталног научног и истраживачког рада кандидата, уз адекватно коришћене научне методологије и доношење научних закључака. Сва поглавља докторске дисертације су повезане у логичну и кохерентну целину, која показују познавање изабраног простора истраживања и добијање релевантних научних резултата. Научна методологија је употпуњена теренским истраживањима, која су одвијала у више фаза и без којих не би било могуће остварити циљеве истраживања и дефинисање адекватних мера будућег регионалног развоја. Теренска истраживања допринела су значајном повећању научне вредности докторске дисертације.
5. Кандидат је до сада објавио 17 научних и стручних радова, из области регионалне географије. Тиме је кандидат, уз успешно урађену и позитивно оцењену докторску дисертацију, као и досадашње научно усавршавање, афирмисан у научном раду и оспособљен је за самосталан научно-истраживачки рад. Имајући у виду законске одредбе (Закон о научно-истраживачкој делатности, Закон о Универзитету и Статут Географског факултета Универзитета у Београду), као и услов да је кандидат објавио најмање један рад у научном часопису који се налази на SCI и SSCI листи, Александар Ковјанић, испуњава све законом предвиђене услове за јавну одбрану докторске дисертације.

Имајући у виду дату оцену приложене докторске дисертације, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Географског факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену докторске дисертације кандидата **мср Александра М. Ковјанића** под називом „**Географске детерминанте регионалног развоја Баније**“, стави је на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду, јер су за то испуњени сви законски и стручни услови.

У Београду, 18.7.2022. године

чланови Комисије:

др Мила Павловић, редовни професор у пензији
Универзитет у Београду – Географски факултет

др Мирко Грчић, редовни професор у пензији
Универзитет у Београду – Географски факултет

др Јован Плавша, редовни професор у пензији
Универзитет у Новом Саду – Природно-математички факултет